

SLOVENSKÁ ŠTATISTIKA a DEMOGRAFIA

SLOVAK STATISTICS
and DEMOGRAPHY

3/2024

ročník/volume 34

Recenzovaný vedecký časopis so zameraním na prezentáciu moderných štatistických a demografických metód a postupov.

Scientific peer-reviewed journal focusing on the presentation of modern statistical and demographic methods and procedures.

Článok/Article: 2

Typ článku/Type of article: vedecký článok/scientific article

Strany/Pages: 18 – 41

Dátum vydania/Publication date: 15. júl 2024/July 15, 2024

Kristián ÓVÁRI
Štatistický úrad Slovenskej republiky

**MEDZIGENERAČNÝ PRENOS NÁRODNOSTI A VÝBER ZÁKLADNEJ ŠKOLY
PODĽA VYUČOVACIEHO JAZYKA U OBYVATEĽOV
MAĎARSKEJ NÁRODNOSTI NA SLOVENSKU**

**INTERGENERATIONAL TRANSMISSION OF ETHNICITY AND THE LANGUAGE
CHOICE OF PRIMARY EDUCATION AMONG
THE HUNGARIAN POPULATION IN SLOVAKIA**

ABSTARKT

Medzigeneračný prenos národnosti a výber vyučovacieho jazyka detí určitej národnostnej skupiny sú dva z niekoľkých procesov, prostredníctvom ktorých je možné skúmať zmenu početnosti danej národnostnej skupiny. Teoretická časť príspevku poskytuje prehľad o doterajších prístupoch, ktorými jednotliví autori skúmali medzigeneračný prenos maďarskej národnosti alebo intenzitu asimilácie maďarskej národnostnej menšiny. Príspevok na základe údajov zo Sčítania obyvateľov, domov a bytov 2021 prezentuje niekoľko konkrétnych výsledkov, ako napríklad medzigeneračný prenos maďarskej národnosti, vplyv etnického prostredia na medzigeneračný prenos maďarskej národnosti alebo výber základnej školy podľa vyučovacieho jazyka pre deti v rodinách národnostne homogamných a heterogamných párov aspoň s jedným rodičom maďarskej národnosti.

ABSTRACT

The intergenerational transmission of ethnicity and the language choice of primary education are two of the several processes through which the change in the size of a given ethnic group can be examined. The theoretical part of this paper provides an overview of the previous approaches, by which individual authors have investigated the intergenerational transmission of Hungarian nationality or the intensity of assimilation within the Hungarian national minority. Based on data from the 2021 Population and Housing Census, the paper presents several specific results, including the intergenerational transmission of Hungarian nationality, the influence of ethnic background on the intergenerational transmission of Hungarian nationality, and the language choice of primary education for children in families of ethnically homogamous and heterogamous couples with at least one parent of Hungarian nationality.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

národnosť, medzigeneračný prenos národnosti, vyučovací jazyk základnej školy, SODB 2021

KEY WORDS

ethnicity, intergenerational transmission of ethnicity, language choice of primary education, 2021 Population and Housing Census

1. ÚVOD

Slovensko-maďarská koexistencia na južnom Slovensku je historicky daným fenoménom, ktorý sa v spoločenskom živote obyvateľov Slovenskej republiky prejavuje rôznymi spôsobmi. Z priestorového hľadiska môžeme typizovať jednotlivé lokality na základe národnostnej homogenity alebo heterogenity, v ktorých obyvatelia

slovenskej, maďarskej alebo inej národnosti žijú a tvoria miestnu komunitu. Na mikroúrovni, v tomto prípade na úrovni domácností, môžeme pozorovať ďalšiu formu spolužitia, a to v národnostne zmiešaných rodinách. Mnohé predchádzajúce štúdie preukázali vysokú volatilitu týchto foriem v čase a priestore, pričom procesy a faktory týchto zmien sú často veľmi ťažko identifikovateľné [27]. Pravda je, že táto tematika v sebe nesie viacero neurčitostí. V prvom rade zadefinovanie samotných pojmov etnicita, národ, národnosť alebo národná identita je problematické, a je často predmetom celých štúdií. Zdrojom údajov v tomto príspevku je oficiálna štatistika o národnosti obyvateľa, ktorá pochádza z vyčerpávajúceho štatistického zisťovania – sčítania obyvateľov, domov a bytov, ktoré sa realizuje v desaťročných intervaloch. Národnosť obyvateľa uvádzaná v sčítaní je sebadeklaratórna. Na zmenu národnostnej štruktúry obyvateľstva môže vplývať široká paleta faktorov, tak prirodzené procesy, ako aj individuálne rozhodnutia [18, 10]. Pokiaľ ide o zmenu národnostnej štruktúry obyvateľstva často spomínaným termínom je aj asimilácia, ktorá má niekoľko podôb a definícií (viac v 3. kapitole).

Hlavným zámerom príspevku je analyzovať dva doteraz ťažko alebo len čiastočne dostupné prístupy (4. a 5. kapitola), ktoré sa používajú na skúmanie procesov vplývajúcich na zmenu početnosti maďarskej národnostnej menšiny na Slovensku. Predmetom analýzy sú deti v rodinných cenзовých domácnostiach zo Sčítania obyvateľov, domov a bytov 2021 (ďalej SODB 2021), v ktorých má aspoň jeden z rodičov maďarskú národnosť. Vytýčené ciele sú nasledovné:

- poskytnúť krátky prehľad doterajších prístupov, ktorými jednotliví autori skúmali medzigeneračný prenos národnosti a asimiláciu maďarskej národnostnej menšiny na Slovensku,
- interpretovať údaje týkajúce sa medzigeneračného prenosu národnosti v rodinách aspoň s jedným rodičom maďarskej národnosti,
- interpretovať údaje týkajúce sa výberu základnej školy (ďalej ZŠ) podľa vyučovacieho jazyka pre dieťa v rodinách aspoň s jedným rodičom maďarskej národnosti.

2. METODIKA SPRACOVANIA ÚDAJOV A POUŽITÁ TERMINOLÓGIA

Pred teoretickou časťou a prezentovaním výsledkov je potrebné objasniť niekoľko metodických špecifík, ktoré tvoria metodicko-interpretatívny rámec celého príspevku. Výsledky analýzy boli spracované na základe údajov získaných v SODB 2021 a na základe údajov poskytnutých Centrom vedecko-technických informácií SR¹ (ďalej CVTI). SODB 2021 predstavovalo prvé integrované a plne elektronické sčítanie na Slovensku. Integrovalo sa vyše 20 administratívnych zdrojov údajov a registrov spolu s elektronickými sčítacími formulármi, ktoré vyplnili obyvatelia Slovenskej republiky. Údaje zo SODB sa týkajú referenčného dátumu sčítania 1. 1. 2021, kým údaje z CVTI zahŕňajú školský rok 2020/2021.

Vo fáze spracovania výsledkov SODB 2021 bola jedným z kľúčových procesov tvorba bytových a cenзовých domácností. Najskôr boli obyvatelia zaradení do bytových jednotiek. Následne bola vytvorená najnižšia úroveň predstavujúca ďalej už nedeliteľné jednotky, cenзовé domácnosti. Na základe vzťahových údajov z Registra fyzických osôb a informácií o vzťahoch v bytovej domácnosti zo sčítacích formulárov

¹ CVTI je priamo riadená organizácia Ministerstva školstva, vedy, výskumu, vývoja a mládeže SR.

boli v rámci cenзовých domácností medzi jednotlivými členmi vyhodnotené rodinné a príbuzenské vzťahy.

Ďalším konceptom, ktorý je potrebné objasniť, je typ pobytu. Okrem trvalého pobytu sa v SODB 2021 zisťoval aj súčasný pobyt obyvateľa. Jeho definícia v metodickom pokyne pri vyplnení sčítacieho formulára znela: „*Miesto súčasného pobytu je Vaše stále bydlisko, na ktorom nemusíte byť prihlásený na trvalý pobyt*“. Obyvatelia údaje vyplnili k referenčnému dátumu sčítania. Bytové a cenзовé domácnosti sa tvorili primárne na základe informácií o súčasnom pobyte obyvateľa. Preto sa v tomto príspevku používa koncept súčasného pobytu pri všetkých premenných a ukazovateľoch (napr. podiel maďarského obyvateľstva v danej územnej jednotke).

Zo SODB 2021 je známe školské zariadenie, ktoré daný obyvateľ navštevuje. Na základe zoznamu škôl a školských zariadení od CVTI sa zistil konkrétny vyučovací jazyk jednotlivých škôl a školských zariadení. Následne sa vyčlenili deti navštevujúce ZŠ žijúce v domácnosti aspoň s jedným rodičom maďarskej národnosti. Podľa vyučovacieho jazyka ZŠ boli deti zaradené do štyroch typov škôl: ZŠ s vyučovacím jazykom maďarským (ďalej VJM), ZŠ s vyučovacím jazykom slovenským (ďalej VJS), ZŠ s VJM aj VJS a ZŠ s iným vyučovacím jazykom ako VJM alebo VJS. Základné školy so slovenským a zároveň maďarským vyučovacím jazykom majú osobitné triedy s vyučovaním v jednom alebo druhom jazyku. Z dostupných údajov je možné identifikovať vyučovací jazyk konkrétneho zariadenia, ktoré dieťa navštevuje. Identifikáciu konkrétneho dieťaťa a jeho zaradenia do triedy z pohľadu vyučovacieho jazyka, ktorú dieťa navštevuje v danom zariadení, dostupné zdroje údajov už neumožňujú.

Je potrebné zadefinovať aj ďalšie výrazy používané v príspevku. Takými sú dieťa v/mimo domácnosti, národnosť, národná identita, homogamné/heterogamné páry či intergeneračný/medzigeneračný prenos národnosti. Pojem dieťa alebo dieťa v domácnosti, v tomto príspevku predstavuje osobu, ktorá žije so svojimi rodičmi/rodičom v jednej bytovej domácnosti bez ohľadu na jeho vek alebo rodinný stav. Dieťa mimo domácnosti je koncept osoby, ktorá nežije v jednej bytovej domácnosti so svojimi rodičmi, pričom jeho rodičia žijú a tvoria jednu spoločnú cenзовú domácnosť (k 1. 1. 2021). Novým konceptom v oficiálnej štatistike na Slovensku je obyvateľ s dvojakou národnosťou, ktorý bol prvýkrát zavedený pri SODB 2021 (ďalšia národnosť). V tomto článku zisťované národnosti neboli navzájom kombinované². V príspevku sa pod národnosťou dieťaťa alebo rodiča rozumie vždy len jedna (prvá uvedená) národnosť deklarovaná v SODB 2021. Čo sa týka pojmu národná identita, predstavuje historickú, jazykovú a kultúrnu identitu jednotlivcov, ktorá nie je vrodená, ale postupne sa sformuje počas života jednotlivca [21]. Keďže príspevok je zameraný na rodiny aspoň s jedným rodičom maďarskej národnosti, pod pojmom homogamný pár sa v tomto príspevku rozumie pár homogamný podľa národnosti, v ktorom obaja partneri majú maďarskú národnosť a pod pojmom heterogamný pár zasa pár, v ktorom jeden z partnerov má maďarskú a druhý slovenskú národnosť. Intergeneračný prenos národnosti je totožný s pojmom medzigeneračný prenos národnosti. Jednotliví citovaní autori používajú terminológiu intergeneračný, kým autor tohto príspevku používa termín medzigeneračný prenos národnosti, ktorý vyjadruje vzťah medzi generáciami

² Zohľadnením oboch národností obyvateľa vznikne početné množstvo kombinácií, ktoré by neumožnili prehľadné prezentovanie týchto typov údajov (vzťahy medzi rodičmi, resp. deťmi v domácnosti s jednou alebo viacerou, rôznou národnosťou).

rodičov a detí z pohľadu národnosti v rodinných cenzových domácnostiach na Slovensku. Pojem miera medzigeneračného prenosu určitej národnosti znamená podiel detí danej národnosti zo všetkých detí v daných rodinách.

3. TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ A MOŽNOSTI MERANIA ASIMILAČNÝCH PROCESOV

Vychádzajúc z tuzemských publikácií medzi najčastejšie frekventované témy v oblasti analýz maďarskej národnostnej menšiny patria národná identita, zmena počtu príslušníkov maďarskej národnosti, asimilácia, či školské zariadenia s VJM [12, 14, 21, 26, 28, 30, 33, 37, 38 atď.]. Existuje niekoľko prístupov, ktorými sa jednotliví autori pokúsili nahliadnuť do týchto tém v rámci podmienok na Slovensku. Primárnym ukazovateľom sú časové rady počtu obyvateľov maďarskej národnosti na základe dát sčítania obyvateľov, pri ktorých môžeme identifikovať konzistentný pokles obyvateľstva, ktoré sa v predchádzajúcich sčítaniach prihlásilo k maďarskej národnosti. Samozrejme, za týmto poklesom stojí viacero faktorov. Podľa Gyurgyíka [14] po sčítaní v roku 2011 sme mohli identifikovať nasledovné príčiny: prirodzený úbytok, migráciu (podľa Gyurgyíka skrytá migrácia³), asimiláciu alebo aj nezistenú národnosť (v SODB 2011 podiel obyvateľov s nezistenou národnosťou bol vyšší ako v predošlých dvoch sčítaniach). Ako je to ďalej opísané v tejto kapitole, miera medzigeneračného prenosu národnosti a jazyk vzdelávania dieťaťa sú dva z niekoľkých ukazovateľov, ktorými možno skúmať asimiláciu danej národnosti. Asimilácia celkovo je veľmi ťažko merateľným činiteľom. Podľa [2] asimilácia je komplexný sociologický fenomén, ktorý je náročné priamo merať, a na základe dostupných údajov, často môžeme analyzovať len počet a charakteristiky časti populácie, ktorá vstúpila na cestu vedúcu k možnej asimilácii. Jej určenie a každý prístup merania si zaslúži osobitné štúdium.

V prvom rade je potrebné rozlíšiť rôzne formy asimilácie a iné príbuzné procesy. V prípade, ak rôzne skupiny ľudí vstúpia do dlhotrvajúceho a bezprostredného kontaktu, niektoré kultúrne a psychologické prvky jednej alebo oboch skupín a ich jednotlivých členov sa môžu postupne meniť. Na úrovni skupiny sa to prejavuje ako zmena sociálnych štruktúr a kultúrnych noriem a na úrovni jednotlivca ako zmena kultúrneho správania [4, 5, 7, 8]. Tento fenomén sa v odbornej literatúre nazýva akulturácia. Výsledkom dlhotrvajúcich akulturačných procesov je oslabenie a zmena v determinantoch etnickej špecifickosti týchto skupín [7]. Jednu z prelomových štúdií v tejto oblasti vypracoval Gordon [11], ktorý chápe akulturáciu ako subproces asimilácie, pričom rozlišuje sedem subprocesov alebo fáz, ktoré sa môžu odohrať samostatne, resp. sa prelínajú. Medzi ne zaraďuje akulturáciu, štrukturálnu asimiláciu (integračné procesy), amalgamáciu (biologické zmiešanie jednotlivcov rôznych etnických skupín), identifikačnú asimiláciu (oslabenie alebo strata etnickej či kultúrnej identity), absenciu predsudkov, diskriminácie alebo konfliktov. Odlišný prístup ponúkli autori Teske a Nelson [39], ktorí akulturáciu a asimiláciu vnímali ako dva samostatné a oddelené procesy. Akulturáciu označili ako obojsmerný a recipročný proces nezávislý od asimilácie, pričom jednotlivé skupiny sa navzájom kultúrne ovplyvňujú. Na druhej strane asimiláciu chápu ako proces, pri ktorom väčšinová skupina uplatňuje jednostranne svoj vplyv na minoritnú skupinu. Ďalším v odbornej literatúre často citovaným autorom je Yinger [40], ktorý píše o asimilácii ako o jave, pri ktorom dochádza k znižovaniu kultúrnych rozdielov. Takisto tvrdí, že na asimiláciu môžeme

³ *Môže sem patriť aj evidovaná migrácia (nielen neevidovaná, či skrytá), keďže je takisto príčinou úbytku populácie.*

nazerat' ako na viacdimenzionálny a viacsmerný proces. Vo svojej teórii zaviedol aj termín disimilácia, čím označil zachovanie, posilnenie alebo aj oživenie identity minority. Oproti Gordonovi vymenoval namiesto siedmich len jeho prvé štyri subprocesy: akulturáciu, štrukturálnu asimiláciu, psychologickú asimiláciu (identifikačnú) a biologickú asimiláciu (amalgamáciu). Zároveň tvrdí, že absenciu predsudkov, diskriminácie alebo konfliktov možno lepšie chápať ako príčiny alebo následky asimilácie, a nie ako subprocesy. V zahraničnej literatúre existuje nespočetné množstvo definícií a prístupov k jej meraniu, ale často vychádzajú z iných historicko-spoločenských súvislostí, ako je to v prípade Slovenska [24]. V posledných desaťročiach prispelo početnými publikáciami ku skúmaniu asimilácie maďarskej národnostnej menšiny na Slovensku množstvo odborníkov Slovenskej republiky [12, 21, 26] i zahraničia, a to prevažne z Maďarska [1, 34, 35, 38]. Sociologička Lampl [23], ktorá skúmala asimiláciu hlavne prostredníctvom sociologických výskumov a prieskumov, ju definuje ako dlhotrvajúci proces prispôsobovania a pripodobňovania národnej identity určitej skupiny k väčšinovému národu, prebiehajúci často v niekoľkých generáciách a v niekoľkých fázach. V tomto kontexte ide o nahradenie maďarskej národnej identity slovenskou národnou identitou. Na Slovensku zo spomenutých medzinárodných prístupov vychádzal napríklad Gyurgyík [12], ktorý používal Gordonov a Yingerov model, pričom v prieskumoch skúmal 5 dimenzií asimilácie Maďarov, a to kultúrnu asimiláciu (ovládanie maďarského a slovenského jazyka), štrukturálnu asimiláciu (jazyk vzdelávania), intergeneračnú amalgamáciu (národnosť rodičov), intrageneračnú amalgamáciu (národnosť manžela alebo manželky) a identifikačnú asimiláciu (sebadeklarácia národnosti).

Možnosti merania asimilácie, ktoré aplikovali autori na Slovensku, podľa zdroja údajov môžeme rozdeliť do dvoch základných typov: 1. oficiálna štatistika⁴ alebo iná štatistika z administratívnych zdrojov údajov (AZÚ), 2. prieskumy, výskumy alebo zisťovania na základe reprezentatívnej vzorky populácie. Rozdiel medzi dvoma typmi spočíva hlavne v tom, že kým prvý typ zachytí sledovanú skupinu vyčerpávajúco (pričom na analýzu danej problematiky máme prevažne k dispozícii len niekoľko premenných), pri druhom type údaje pochádzajú od vybranej, úzkej časti populácie (pričom možnosti skúmania danej problematiky sú rozšírenejšie, napr. možnosť sledovania názorov respondentov a ďalších informácií, ktoré oficiálne zdroje a jednotlivé AZÚ neobsahujú).

V nasledujúcej časti sú uvedené niektoré doteraz použité prístupy vybraných autorov, ktorými skúmali medzigeneračný prenos národnosti alebo niektoré aspekty asimilácie na základe oficiálnych údajov alebo údajov z AZÚ, dostupných na Slovensku. Tieto sú rozdelené do 6 skupín:

- údaje o cenzových domácnostiach podľa národnosti jej členov na základe údajov SODB,
- vývoj národnostne homogamných alebo heterogamných manželstiev,
- porovnanie demografickej a etnickej reprodukcie,
- analýza vekových skupín dvoch sčítaní,
- ďalšie otázky v cenze naznačujúce príslušnosť k určitej národnosti,
- vývoj počtu žiakov na školách a v školských zariadeniach podľa vyučovacieho jazyka.

⁴ Cenzus a demografické zisťovania. Zisťovanie na základe výberu v tejto oblasti sa zatiaľ nerealizuje.

Údaje o cenzových domácnostiach podľa národnosti jej členov:

Možnosťou, ako zmerať intenzitu asimilácie maďarskej národnostnej menšiny v rámci výskumu o národnostne zmiešaných rodinách a prenose etnickej identity ďalším generáciám v týchto rodinách, sa zaoberal Majo [26,] využívajúc údaje o cenzových domácnostiach zo Sčítania obyvateľov, domov a bytov z roku 2001. Na základe týchto dát je zrejmé, že kým slovenská etnická identita sa v národnostne zmiešaných rodinách reprodukuje, tak maďarskú etnickú identitu charakterizuje medzigeneračný úbytok. Iný príklad medzigeneračného prenosu národnosti nájdeme v štúdií Šprochu [37], ktorý skúmal jednotlivé vzorce etnickej socializácie dieťaťa v národnostne zmiešaných manželstvách využívajúc údaje Sčítania obyvateľov, domov a bytov 2011.

Vývoj národnostne homogamných alebo heterogamných manželstiev:

Jedným z ukazovateľov na meranie asimilačných procesov je aj vývoj národnostne homogamných alebo zmiešaných sobášov cez oficiálne údaje o demografickej štatistike z hlásenia o uzavretí manželstva (OBYV 1-12). Podľa Maja [27] v rokoch 2003 – 2012 bol podiel homogamných sobášov u Slovákov, ktorí uzatvorili manželstvo, 86 %, zatiaľ čo medzi Maďarmi na Slovensku 71 %. Podiel národnostne homogamných sobášov v tomto období v oboch národnostných skupinách poklesol, kým u Maďarov na Slovensku bol tento pokles o niečo výraznejší. Gyurgyík [15] v rokoch 1930 – 2011 na Slovensku identifikoval postupný rast podielu obyvateľov maďarskej národnosti, ktorí vstúpili do národnostne zmiešaného manželstva (výnimkou je prvá polovica 90. rokov, keď môžeme zaznamenať pokles).

Porovnávanie demografickej a etnickej reprodukcie:

Ďalším náznakom asimilácie, ktorým sa Gyurgyík [15] zaoberal, je porovnávanie demografickej a etnickej reprodukcie maďarskej národnostnej menšiny. Pod demografickou reprodukciou rozumieme počet detí narodených matkám maďarskej národnosti v danom období (údaje z demografického zisťovania OBYV 2-12⁵ v danom roku). Etnickú reprodukciu vypočítame ako rozdiel počtu narodených detí matkám maďarskej národnosti a počtu detí, ktorým bola v sčítaní obyvateľov v rovnakom období uvedená maďarská národnosť. Rozdiel medzi týmito hodnotami napovedá o miere intergeneračnej asimilácie, ktorú Gyurgyík odhadol na 15,7 – 21,2 % (rok 2001).

Analýza vekových skupín dvoch sčítaní:

Analýza vekových štruktúr jednotlivých národnostných skupín môže poukazovať na vekovo špecifické diferencie medzi týmito skupinami a zároveň môže predvídať neskoršie procesy [13]. Analýzou 5-ročných vekových skupín danej národnosti medzi dvoma cenzami (porovnanie početnosti danej kohorty neskoršieho cenzu s početnosťou tej istej kohorty skoršieho cenzu) môžeme získať ďalší prístup na odhadnutie intenzity asimilácie. Príkladom použitia tejto metódy je štúdia Gyurgyíka [13], v ktorej upozorňuje na tri činitele, ovplyvňujúce tieto zmeny na národnej úrovni, a to úmrtnosť, medzinárodná migrácia a asimilácia. Gyurgyík vo svojej štúdií využil spomínanú demografickú metódu a zistil, že medzicenzálny úbytok obyvateľov maďarskej národnosti je v kohortách mladších ako 40 – 45 rokov aspoň dvakrát väčší ako úbytok na celoštátnej úrovni, zatiaľ čo vo vyšších vekových kategóriách sa čoraz viac približuje k celoštátnym hodnotám.

⁵ Hlásenie o narodení.

Ďalšie otázky v cenze naznačujúce príslušnosť k určitej národnosti:

Ak je v sčítaní možné zodpovedať okrem štandardnej otázky o národnosti aj ďalšie otázky naznačujúce príslušnosť k niektorej národnosti (materinský jazyk, hovorené jazyky, ďalšia národnosť atď.), možnosti analýzy sa výrazne rozširujú. Porovnanie skupín obyvateľov podľa materinského jazyka s príslušnou skupinou podľa národnosti [38], alebo podiel obyvateľov s dvojakou národnosťou v danej minorite, je jedným zo spôsobov, ako odhadnúť náchylnosť danej skupiny k asimilácii [2].

Vývoj počtu žiakov na školách a v školských zariadeniach podľa vyučovacieho jazyka:

Tento vývoj je ďalšou štatistikou⁶, ktorá bola použitá na odhadnutie štruktúrálnej asimilácie viacerými autormi [29, 30, 33, 34]. Keďže dané údaje samy osebe často nie sú dostatočné, prevažne ich treba doplniť aj ďalšími údajmi (pôrodnosť podľa národnosti, rôzne preferencie rodičov pri výbere školy atď.).

Mnohé kvalitatívne a kvantitatívne údaje týkajúce sa asimilácie, národnej identity alebo návštevy škôl podľa vyučovacieho jazyka a podobne sa môžu zistiť len na základe prieskumov, výskumov a rôznych výberových zisťovaní. Žiada sa poznamenať, že jednotlivé reálie asimilácie v minulosti mohli byť odhalené len prieskumami a sociologickými výskumami. Také sú na Slovensku napríklad štúdie Lampl [19, 20, 21, 22, 23, 24, 25], ktoré okrem iných skúmali aj národnú identitu a výber školy podľa vyučovacieho jazyka u obyvateľov maďarskej národnosti. Lampl okrem iných porovnávala jednotlivé vekové skupiny, ich hodnoty a preferencie v priereze niekoľkých dimenzií, ktoré súvisia s maďarskou identitou. Bolo zistené napríklad, že mladšie vekové skupiny v porovnaní so staršími vekovými skupinami prejavujú nielen slabšie puto k svojej národnej identite, ale sú aj zdržanlivejšie pri kľúčových rozhodnutiach a v otázkach, ako napríklad udržiavať maďarskú národnosť, hovoriť po maďarsky, vzdelávať dieťa v maďarskom jazyku atď. Medzigeneračným prenosom maďarskej národnej identity na Slovensku sa zaoberal aj Gyurgyík [12]. Motiváciám rodičov maďarskej národnosti v kontexte výberu škôl a školských zariadení na Slovensku sa venovali [1, 3, 30, 33, 34,].

V posledných dekádach vyšlo početné množstvo ďalších publikácií, ktoré sa priblížili k určitému aspektu zmeny počtu obyvateľov maďarskej národnosti na Slovensku. Uvedený zoznam prístupov nemusí byť vyčerpávajúci, avšak poskytuje krátky prehľad o možnostiach hodnotenia niektorých aspektov poklesu počtu príslušníkov maďarskej národnostnej menšiny.

V rámci oficiálnych údajov Štatistického úradu SR (SODB a demografické zisťovania) nebola doteraz príležitosť v takom rozsahu vyhodnotiť niektoré kľúčové aspekty týchto tém, ako medzigeneračný prenos určitých charakteristík. Z SODB 2021 je k dispozícii široké spektrum dát týkajúcich sa rodinných vzťahov obyvateľov. Spracovaním týchto údajov do optimálnej podoby mal Štatistický úrad SR možnosť získať doteraz nedostupné informácie, okrem iných aj údaje v kontexte medzigeneračného prenosu národnosti v rodinách Slovenskej republiky [17]. Tento príspevok vďaka tomu poskytuje nové možnosti skúmania a rozširuje tak bohatú zbierku analýz v tejto oblasti.

⁶ Údaje zverejňuje CVTI.

4. MEDZIGENERAČNÝ PRENOS NÁRODNOSTI V RODINÁCH ASPOŇ S JEDNÝM RODIČOM MAĎARSKEJ NÁRODNOSTI

Pri práci s oficiálnou štatistikou zo sčítania je možné v zásade rozlíšiť dva spôsoby, ktorými sa jednotlivец vyplnením sčítacieho formulára podieľa na zmene národnostnej štruktúry Slovenska. Prvý spôsob je jeho rozhodnutie o vlastnej národnosti, ktoré uviedol pri sčítaní obyvateľov (intrageneračná asimilácia). Podľa Szilágyiho [35, 36] môžeme rozlišovať dva typy intrageneračnej asimilácie, a to: zmenu auto-identifikácie (obyvateľ uvedie inú národnosť, ako uviedol pred 10 rokmi) a zmenu predchádzajúcej heteroidentifikácie (obyvateľ, ktorému rodičia priradili určitú národnosť, v ďalšom sčítaní pri sebaidentifikácii uvedie inú národnosť ako vybrali jeho rodičia). Druhý spôsob je, keď rodičia vyplnia sčítací formulár za svojich potomkov, počas ktorého z určitého dôvodu nedochádza k prenosu oficiálne deklarovanej národnosti (intergeneračná asimilácia). Ako bolo uvedené v úvode, v tomto príspevku bude analyzovaný len aspekt medzigeneračného prenosu národnosti (intergeneračný).

Prvotný údaj, na ktorý sa v rámci témy medzigeneračného prenosu národnosti môžeme pozrieť, je pomer detí podľa národnosti v jednotlivých typoch rodín (podľa typu cenzonej domácnosti a národnosti rodičov). Z komplexnej tabuľky č. 1 uvedenej ďalej je možno vyvodit' niekoľko záverov, ktoré sú postupne opísané v tejto kapitole. V tabuľke č. 1 predmetné deti sledujeme cez 4 dimenzie, a to národnosť rodičov, typ cenzonej domácnosti, vekové kategórie detí a národnosť detí.

Pred samotnou interpretáciou výsledkov je dôležité mať na pamäti dve skutočnosti:

- V 21. storočí je kohabitácia⁷ čoraz rozšírenejšou formou spolužitia. Tieto zväzky často vznikajú ako dôsledok rozpadu predchádzajúcich manželstiev alebo kohabitantných vzťahov. Z tohto hľadiska môžeme považovať rodiny založené manželstvom za kompaktnejšie. Kým v rodinách založených manželstvom podiel tzv. rekonštruovaných rodín (rodina, v ktorej je aspoň jedno dieťa spriamym príbuzenským vzťahom len k jednému rodičovi) predstavuje 4,7 %, tak medzi rodinami založenými kohabitáciou je táto forma spolužitia už oveľa rozšírenejšia a dosahuje 26,0 % [17].
- Počas SODB 2021 boli obyvatelia povinní vyplniť sčítací formulár aj za svoje nepĺnoleté deti. Pod určitou hranicou veku dieťaťa o jeho národnosti rozhoduje rodič. Táto veková hranica môže byť u jednotlivých detí individuálna, pričom nie je možné určiť konkrétnu hranicu. Na účely analýzy sú deti v cenzonej domácnosti rozdelené na dve vekové kategórie: 0 – 14 a 15 a viac rokov.

Homogamné páry sa vyznačujú vysokým podielom detí s maďarskou národnosťou tak v manželských, ako aj kohabitujúcich pároch s deťmi 0 – 14 alebo 15 a viac rokov. Najvyššie zastúpenie detí s maďarskou národnosťou je v rodinách založených manželstvom s deťmi vo veku 0 – 14 rokov. V týchto rodinách predstavujú deti maďarskej národnosti z celkového počtu 20 062 detí 95,2 %, kým deti slovenskej národnosti 1,9 %. Nižší podiel detí maďarskej národnosti v porovnaní s rodinami založenými manželstvom môžeme pozorovať pri rodinách založených kohabitáciou. Taktiež je podiel detí maďarskej národnosti v jednotlivých rodinách nižší pri vekovej kategórii 15 a viac rokov oproti vekovej kategórii 0 – 14 rokov. Presné dôvody sú ťažko identifikovateľné, ale v rodinách založených kohabitáciou môžu zohrávať kľúčovú úlohu napríklad rekonštruované rodiny (iná národnosť dieťaťa ako má homogamný

⁷ Kohabitáciou je rodinné spolužitie partnerov bez sobáša.

kohabitujúci pár môže byť vysvetlená rodičom slovenskej národnosti dieťaťa, ktorý nežije v domácnosti). Taktiež platí pravidlo, že medzi deťmi vo vyšších vekových kategóriách, ktoré žijú s rodičmi v cenzonej domácnosti, je o niečo menej detí s maďarskou národnosťou. Tento rozdiel treba vnímať prostredníctvom spomenutej skutočnosti, že v priemere pri deťoch vo veku 0 – 14 rokov budú častejšie vyplňať sčítací formulár rodiča ako pri deťoch vo veku 15 a viac rokov. Treba tiež vziať do úvahy fakt, že na identitu detí vo vyššom veku môžu čoraz viac vplývať externé faktory mimo rodiny, resp. to, že u detí vo veku 15 a viac rokov žijúcich s rodičmi (vlastnými alebo nevlastnými) je vyššia miera rekonštruovaných rodín. Celkovo je medzi deťmi nad 15 rokov výrazne viac detí so slovenskou národnosťou, ako medzi deťmi vo veku 0 – 14 rokov. V rodinách založených manželstvom je to 4,9 % oproti 1,9 % a v rodinách založených kohabitáciou to predstavuje 6,6 % oproti 2,4 %.

Uvedené faktory vplývajú aj na heterogamné páry, v ktorých je však podiel detí s maďarskou národnosťou podstatne nižší. V rodinách založených manželstvom je podiel detí maďarskej národnosti pri oboch vekových kategóriách pod hranicou 23 %, pričom podiel detí so slovenskou národnosťou je 73 % (0 – 14 ročné) a 75 % (15 a viac ročné). Na základe týchto údajov môžeme konštatovať záver známy už z viacerých štúdií [12, 21], že asimilácia v kontexte medzigeneračného prenosu maďarskej národnosti sa najviac prejavuje v rodinách heterogamných párov. Ďalšou zaujímavou skutočnosťou je, že v rodinách heterogamných párov, vo zväzkoch založených kohabitáciou, je vyšší pomer detí maďarskej národnosti ako v rodinách založených manželstvom (na rozdiel od homogamných). V kohabitáciách to predstavuje viac ako 29 % detí s maďarskou národnosťou, zatiaľ čo v manželstvách je to pod hranicou 23 %. Jedným z dôvodov spomenutej skutočnosti môže byť aj výraznejšie zastúpenie rekonštruovaných rodín, keďže medzi heterogamnými párami zaznamenávame viac rekonštruovaných rodín ako medzi homogamnými párami.

Ďalšou skupinou podľa typu cenzonej domácnosti sú osamelí rodičia. Na základe údajov cenzonej domácnosti nepoznáme v týchto typoch rodín druhého rodiča dieťaťa. V dôsledku toho je interpretácia údajov o to náročnejšia. Tak ako pri homogamných pároch, aj tu môžeme pozorovať podobný negatívny gradient podielu detí s maďarskou národnosťou medzi deťmi vo veku 0 – 14 rokov a 15 a viac rokov. Najvyšší podiel detí s maďarskou národnosťou je v domácnostiach osamelých matiek s deťmi vo veku 0 – 14 rokov (81,6 %), zatiaľ čo v domácnostiach osamelých otcov predstavujú deti maďarskej národnosti vo veku 0 – 14 rokov 74,1 %.

I keď tradičná forma rodiny sa v súčasnej modernej dobe rýchlo transformuje⁸, stále môžeme predpokladať, že matka strávi s dieťaťom v ranom veku (0 – 6 rokov) v priemere viac času ako otec. Aj na základe jednotlivých sociologických štúdií [16, 32] je možné akceptovať, že vo všeobecnosti matka a dieťa majú z hľadiska výchovy dieťaťa k sebe bližšie. Čo sa týka napríklad materských dovolení, v roku 2021 (SODB) z 20 102 osôb v 86,7 % prípadoch čerpala materskú dovolenku žena, zatiaľ čo muži predstavovali 13,3 %. Podobných dostupných údajov týkajúcich sa výchovy dieťaťa matkou alebo otcom by, samozrejme, bolo možné nájsť ešte viac. Tento fenomén je zjavný aj pri medzigeneračnom prenose národnosti podľa pohlavia rodiča (graf č. 1). V rodinách heterogamných párov majú deti vo väčšej miere národnosť totožnú s matkou ako s otcom, t. j. rodičia v sčítacom formulári skôr uviedli národnosť matky. Teda ak má matka maďarskú národnosť, sú deti s maďarskou národnosťou

⁸ pozri. v [17] (kapitola 3: Hlavné trendy vývoja rodinných domácností).

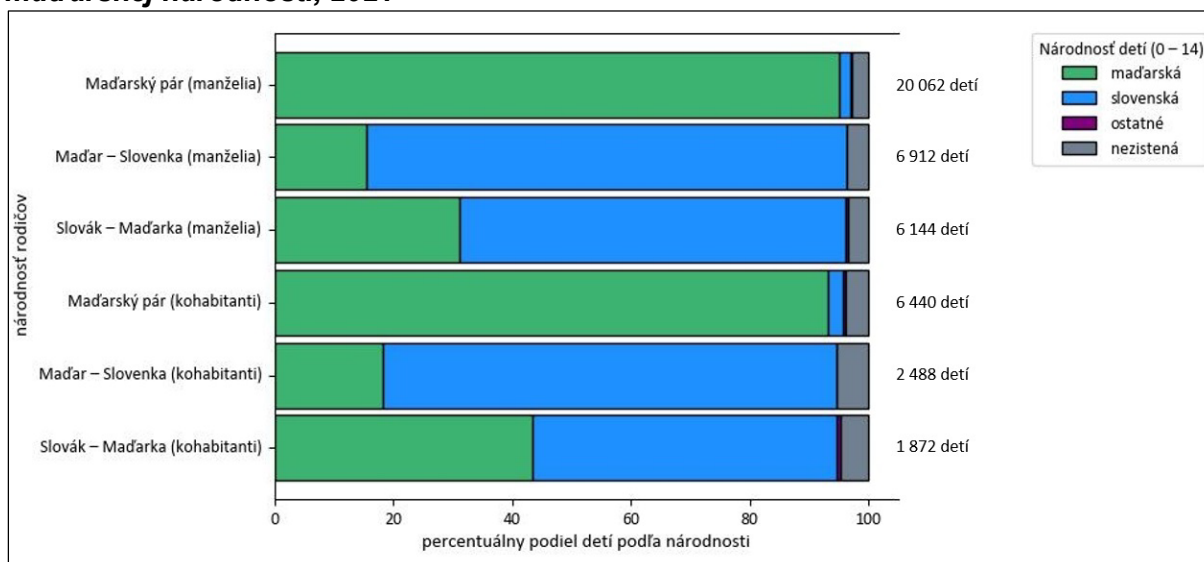
v domácnosti zastúpené vo vyššej miere. Pri heterogamných manželských pároch má maďarskú národnosť 31,2 % detí, keď je matka Maďarka a 15,4 % detí, keď je otcom Maďar. U kohabitantov sú tieto pomery vyššie. Ak je matkou Maďarka, deti s maďarskou národnosťou predstavujú 43,5 %, ak je otcom Maďar, tak 18,2 %.

Tabuľka č. 1: Národnosť detí podľa veku, typu cenzonej domácnosti a národnosti rodičov v domácnostiach aspoň s jedným rodičom maďarskej národnosti, 2021

Národnosť rodičov	Typ cenzonej domácnosti	Veková kategória detí	Národnosť detí (%)				Spolu (%)	Spolu (abs.)
			maďarská	slovenská	ostatné	nezistená		
Homogamné páry	manželský pár	0 – 14	95,2	1,9	0,1	2,8	100,0	20 062
		15 a viac	92,8	4,9	0,2	2,0	100,0	33 514
	kohabitujúci pár	0 – 14	93,3	2,4	0,6	3,8	100,0	6 440
		15 a viac	89,0	6,6	1,0	3,3	100,0	2 995
Heterogamné páry	manželský pár	0 – 14	22,9	73,3	0,3	3,5	100,0	13 056
		15 a viac	22,3	75,0	0,3	2,4	100,0	15 646
	kohabitujúci pár	0 – 14	29,1	65,6	0,3	5,0	100,0	4 360
		15 a viac	29,6	65,3	0,4	4,7	100,0	1 947
Osamelý rodič (maďarská národnosť)	osamelá matka	0 – 14	81,6	11,0	1,1	6,3	100,0	13 655
		15 a viac	79,6	16,2	0,7	3,5	100,0	23 702
	osamelý otec	0 – 14	74,1	15,5	1,2	9,2	100,0	1 294
		15 a viac	72,0	21,2	0,9	5,9	100,0	4 789

Zdroj: vlastné spracovanie, SODB 2021

Graf č. 1: Národnosť detí vo veku 0 – 14 rokov podľa národnosti rodičov v domácnostiach manželských alebo kohabitujúcich párov aspoň s jedným rodičom maďarskej národnosti, 2021

Zdroj: vlastné spracovanie, SODB 2021

Predpokladajme, že na jednotlivé deti maďarskej národnosti žijúce mimo domácnosti môžu vplývať iné faktory, resp. uplatňujú sa iné životné podmienky ako na deti maďarskej národnosti žijúce s rodičmi (je väčšia pravdepodobnosť, že sa dostanú do väčšinového slovenského prostredia, napr. odcestujú do mesta, v ktorom väčšinová populácia je slovenská, zosobášia sa so Slovákom/Slovenkou atď.). V dôsledku toho môže byť miera medzigeneračného prenosu maďarskej národnosti u týchto detí nižšia.

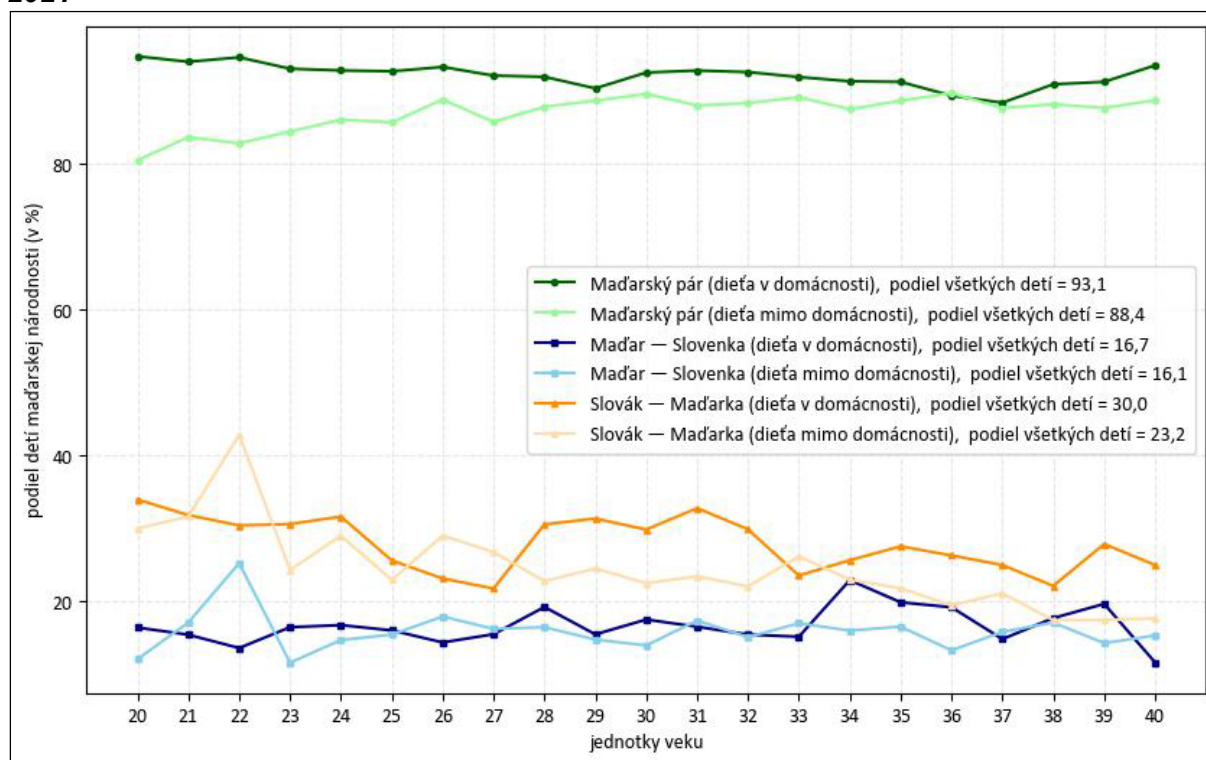
Na grafe č. 2 sú znázornené deti s maďarskou národnosťou podľa veku, prítomnosti v domácnosti svojich rodičov a národnosti rodičov, ktorí tvoria manželský pár. Aby tieto osoby predstavovali relevantnú množinu vhodnú na analýzu detí v domácnosti a mimo domácnosti, graf sa zameria na deti vo veku od 20 do 40 rokov. Pomenovanie „dieťa v domácnosti“ predstavuje dieťa maďarskej národnosti žijúce s rodičmi (manželský pár) v jednej bytovej domácnosti a „dieťa mimo domácnosti“ je dieťa maďarskej národnosti obidvoch rodičov, ktorí sú manželský pár tvoriaci jednu domácnosť, pričom dieťa už žije v inej bytovej domácnosti.

Pokiaľ ide o rodiny homogamných párov, je možné evidovať mierny, ale jasný rozdiel medzi zastúpením detí s maďarskou národnosťou v domácnosti a zastúpením detí maďarskej národnosti mimo nej. Spomedzi detí žijúcich v jednej domácnosti s rodičmi má 93,1 % detí maďarskú národnosť, kým deti s maďarskou národnosťou žijúce mimo domácnosti predstavujú 88,4 % podiel. Pri homogamných pároch Maďarov môžeme vidieť medzi deťmi maďarskej národnosti žijúcimi v domácnosti a mimo domácnosti väčší rozdiel v nižších vekových jednotkách, pričom vo vyššom veku sa hodnoty k sebe približujú. Z toho vyplýva, že u detí, ktoré sa odsťahovali z rodičovského domu skôr, alebo ani nežili s rodičmi, je nižšia miera medzigeneračného prenosu maďarskej národnosti. Keďže u osôb vo vyššom veku nie je možné zistiť, či mali v detstve inú národnosť a v dospelosti sa vrátili k pôvodnej maďarskej, je náročné s istotou povedať, či v týchto prípadoch ide o akúsi disimiláciu, alebo mali tieto kohorty aj v detstve vo vyššej miere maďarskú národnosť.

U heterogamných manželských pároch môžeme spozorovať niekoľko zaujímavostí. V rodinách, kde je matkou Maďarka, so stúpajúcim vekom dieťaťa mierne klesá miera medzigeneračného prenosu maďarskej národnosti, pričom tento pokles je výraznejší u detí žijúcich mimo domácnosti. Deti s maďarskou národnosťou vo veku od 20 do 40 rokov predstavujú 30 % podiel ak žijú s rodičmi. Ak žijú mimo domácnosti rodičov, podiel detí s maďarskou národnosťou predstavuje 23,2 %. V rodinách, v ktorých je otec Maďar, takýto rozdiel nemožno pozorovať. Medzi deťmi žijúcimi v domácnosti s rodičmi je podiel detí s maďarskou národnosťou 16,7 %, kým medzi deťmi žijúcimi mimo domácnosti je to 16,1 %.

V rodinách založených na manželstve je podiel detí s maďarskou národnosťou medzi deťmi vo vyššej vekovej kategórii (15 a viac ročné) prevažne nižší ako medzi deťmi vo veku 0 – 14 rokov. Zaujímavosťou je výnimka u detí pochádzajúcich z rodín heterogamných párov, v ktorých je otec Maďar. V týchto rodinách je podiel detí maďarskej národnosti vyšší u detí vo veku 15 a viac rokov. Ak porovnáme vekovú kategóriu detí od 20 do 40 rokov (žijúcich v domácnosti rodičov) s vekovou kategóriou detí vo veku 0 – 14 rokov (tabuľka č. 1) s rodičmi Maďar a Slovenka, vyšší podiel maďarskej národnosti evidujeme medzi staršími deťmi (16,7 % v porovnaní s 15,4 %).

Graf č. 2: Podiel detí s maďarskou národnosťou podľa veku a prítomnosti v domácnosti rodičov v rodinách manželských párov aspoň s jedným rodičom maďarskej národnosti, 2021

Zdroj: vlastné spracovanie, SODB 2021

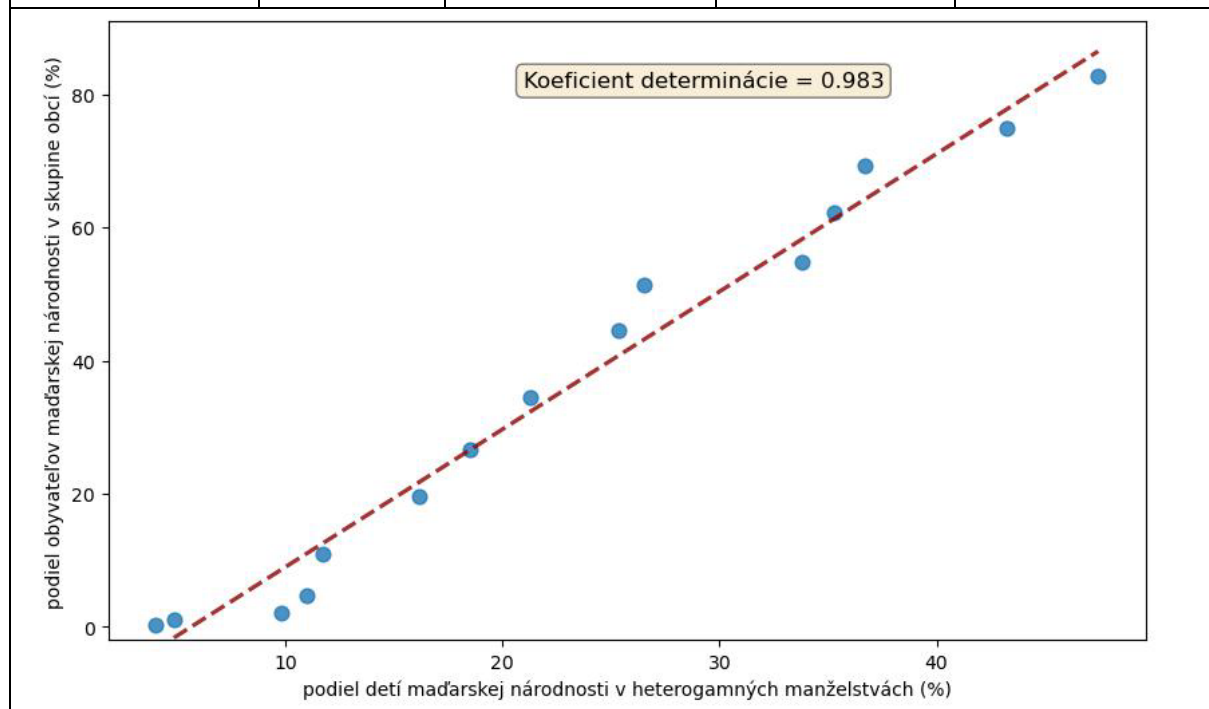
Z priestorového hľadiska je zrejmé, že vo všeobecnosti v rodinách heterogamných párov, ktoré žijú v prostredí s vyšším zastúpením Maďarov, je aj miera medzigeneračného prenosu maďarskej národnosti vyššia. V tabuľke č. 2 sú jednotlivé obce rozdelené, resp. zahrnuté do jednotlivých intervalov podľa podielu obyvateľov maďarskej národnosti v obciach. Obce boli zhrnuté do vytvorených intervalov na základe optimalizačného algoritmu, ktorý sa snaží vytvoriť čo najpodobnejšie skupiny obcí podľa počtu detí heterogamných manželských párov v týchto skupinách. Ako sa dalo predpokladať, medzi sledovanými ukazovateľmi je silná pozitívna korelácia (koeficient determinácie = 98,3 %). Čím je vyšší podiel Maďarov v obci, kde heterogamný manželský pár žije, tým je väčšia pravdepodobnosť, že deti v tejto rodine budú mať maďarskú národnosť. Prekvapujúcim zistením je, že ani v skupine obcí s najvyšším podielom Maďarov (interval (78,70 – 93,60>) medzigeneračný prenos maďarskej národnosti neprevyšuje 50 %. V priemere vo vytvorených skupinách obcí, v ktorých sa podiel maďarského obyvateľstva pohybuje v rozmedzí od 54 % do 94 %, miera medzigeneračného prenosu maďarskej národnosti osciluje medzi hodnotami 34 % a 47 % (podiel detí maďarskej národnosti v heterogamných manželstvách).

Je to všeobecný pohľad, ktorý odzrkadľuje vplyv majoritného obyvateľstva na menšinu. Výsledky sú do istej miery skreslené väčšími obcami, v ktorých žije väčšina rodín heterogamných párov. Samozrejme, nájdeme mnoho obcí s väčšinovým maďarským obyvateľstvom, v ktorých je podiel medzigeneračného prenosu maďarskej národnosti v rodinách heterogamných manželských párov nad 50 %, ale sú to prevažne menšie obce alebo obce s nízkym počtom heterogamných manželstiev. Treba poznamenať, že celkovo vitalita danej národnostnej menšiny (pod čím môžeme chápať aj mieru medzigeneračného prenosu danej národnosti), v tomto

prípade maďarskej, okrem podielu maďarského obyvateľstva v obci môže závisieť aj od iných geografických, spoločenských či socio-ekonomických faktorov charakterizujúcich daný región alebo lokalitu [10, 31].

Tabuľka č. 2: Podiel obyvateľov maďarskej národnosti a podiel detí maďarskej národnosti v heterogamných manželstvách v jednotlivých skupinách obcí, 2021

Skupiny obcí podľa podielu obyvateľov maďarskej národnosti (%)	Počet obcí v intervale (abs.)	Počet detí maďarskej národnosti v heterogamných manželstvách (abs.)	Počet všetkých detí v heterogamných manželstvách (abs.)	Podiel detí maďarskej národnosti v heterogamných manželstvách (%)
<0,02 – 0,56>	492	77	1 929	4,0
(0,56 – 1,67>	185	93	1 909	4,9
(1,67 – 2,64>	48	190	1 938	9,8
(2,64 – 8,57>	54	231	2 109	11,0
(8,57 – 13,88>	34	220	1 878	11,7
(13,88 – 21,90>	29	337	2 082	16,2
(21,90 – 31,51>	38	353	1 909	18,5
(31,51 – 38,81>	31	406	1 909	21,3
(38,81 – 48,35>	41	522	2 060	25,3
(48,35 – 54,30>	32	482	1 816	26,5
(54,30 – 57,67>	23	643	1 902	33,8
(57,67 – 65,64>	41	683	1 936	35,3
(65,64 – 71,72>	57	703	1 914	36,7
(71,72 – 78,70>	69	805	1 862	43,2
(78,70 – 93,60>	112	735	1 549	47,4
Spolu	1 286	6 480	28 702	22,6

Zdroj: vlastné spracovanie, SODB 2021

5. VÝBER ZŠ PODĽA VYUČOVACIEHO JAZYKA U DETÍ V RODINÁCH ASPOŇ S JEDNÝM RODIČOM MAĎARSKEJ NÁRODNOSTI

Sieť menšinových škôl s VJM na území dnešného Slovenska existuje od vzniku Česko-Slovenska s výnimkou niektorých období, v ktorých boli školy s VJM zrušené alebo fungovali obmedzene [9]. V súčasnosti už takmer nikto nespochybňuje potrebu menšinového školstva. Jeho existencia vychádza z demokratických princípov právneho štátu. Právny rámec pre jazykové práva národnostných menšín je ukotvený v Ústave SR. Ďalšie špecifiká fungovania menšinového školstva upravuje školský zákon [41]. Podľa školského zákona (čl. 12, ods. 3) sa na Slovensku jednotlivé národnostné jazyky (vrátane maďarského jazyka) vyučujú v školách, triedach a školských zariadeniach. V zariadeniach alebo triedach s VJM sa jednotlivé predmety okrem slovenčiny a cudzích jazykov, vyučujú v maďarčine, pričom povinným predmetom je aj maďarský jazyk a literatúra. Slovenský jazyk a slovenská literatúra sa vyučuje ako povinný predmet 5-krát do týždňa.

V spoločnosti panujú rôzne názory na to, aký typ výučby by bol pre dieťa prospešnejší. V mnohých rodinách na Slovensku, a to hlavne u národnostne heterogamných rodičov, je otázka výberu školy podľa vyučovacieho jazyka pre deti často závažnou dilemou. Z rôznych dôvodov deti neštudujú vždy vo svojom materinskom jazyku, a to prevažne na základe rozhodnutia rodičov. Podľa výsledkov prieskumu Lampl [21] najčastejším dôvodom a očakávaním rodičov maďarskej národnosti pri výbere školy s VJM je vzdelávanie dieťaťa v materinskom jazyku (vzhľadom na materinský jazyk sa dieťa lepšie vzdeláva a ľahšie pochopí učivo), ale aj posilnenie jeho maďarskej identity. K výberu školy s VJS sa najčastejšie priklonia rodičia maďarskej národnosti preto, aby sa ich dieťa naučilo dobre po slovensky, keďže v tom vidia záruku jeho budúceho uplatnenia. Rodičia si vyberú cestu, ktorú považujú za prínosnejšiu pre svoje deti (hoci treba poznamenať, že tieto dve skutočnosti sa nemusia vždy vzájomne vylučovať).

Jazyk výučby dieťaťa v kontexte asimilačného vplyvu, t. j. pri koľkých obyvateľoch sa oslabuje národná identita, v prípade ak neštudovali vo svojom materinskom jazyku, by sa dalo odhadnúť len na základe prieskumov a výskumov. Z dostupných údajov použitých pre túto kapitolu nie je možné vyvodiť komplexnejšie závery o asimilácii, avšak vieme, že štúdium dieťaťa v inom ako jeho materinskom jazyku spôsobuje oslabenie jeho národnej identity [1, 21, 22]. Pri mnohých ďalších štúdiách sa jazyk vzdelávania dieťaťa považuje za jeden z viacerých aspektov odhadu asimilačných dopadov [11, 12, 40].

Jazyk výučby (predovšetkým ZŠ) je kľúčový nielen z hľadiska formovania národnej identity jednotlivca, ale aj z hľadiska formovania národnej identity jeho potomkov [20]. Práve pod zmenou pôvodnej národnej identity jednotlivca a osvojením národnej identity väčšinového národa môžeme chápať jeho asimiláciu. Z prieskumu [1] vyplýva, že práve výber ZŠ s VJS a slovenské školské prostredie je často jedným z katalyzátorov straty maďarskej identity. Podľa [20, 21] homogamné manželské páry Maďarov, ktoré navštevovali ZŠ s VJS, len v 50 % prípadov zapísali svoje deti do ZŠ s VJM, pričom rodičia absolvujúci ZŠ s VJM tak urobili vo vyše 90 % prípadov. Pokiaľ ide o používaný jazyk v domácnosti u rodičov maďarskej národnosti žijúcich v manželstve, ktorí navštevovali ZŠ s VJS, približne jedna pätina manželských párov rozpráva medzi sebou v domácnosti po slovensky a jedna štvrtina rodičov rozpráva po slovensky aj so svojimi deťmi. V manželstvách, v ktorých manželia chodili do ZŠ

s VJM, je používanie slovenského jazyka v ich domácnosti nepatrné (medzi manželmi 1 %, s deťmi 2 %).

Výber ZŠ podľa vyučovacieho jazyka úzko súvisí s niektorými faktormi. Podľa [19, 3] na Slovensku pri výbere ZŠ podľa slovenského alebo maďarského vyučovacieho jazyka namiesto objektívnych faktorov (ako napr. vybavenosť školy) dominuje skôr národnostný aspekt. V týchto rodinách, ako bolo vyššie spomenuté, silne zaváži aj vyučovací jazyk školy, ktorú rodičia navštevovali, avšak výber ZŠ súvisí aj s ďalšími faktormi. Môžeme spomenúť nižšiu národnú identitu či individuálne názory rodičov a ich presvedčenie o potrebe vzdelávania v slovenčine [21]. Morvai [29] medzi faktory zaraďuje aj absenciu materskej školy s VJM a menšie zastúpenie Maďarov v obci. Sociálne väzby budované v prostredí s väčšinovým obyvateľstvom a tým obvyklejšie používanie väčšinového jazyka, sú rozhodujúcim činiteľom pri výbere vyučovacieho jazyka ZŠ. Významným faktorom je aj používaný jazyk v domácnosti [21, 29, 3], pričom blízkosť školy, kvalita výučby, vybavenosť školy či renomé daného školského zariadenia sú ďalšie z niekoľkých faktorov, ktoré môžu ovplyvniť rozhodnutie rodičov [33].

Ak vezmeme do úvahy homogamné manželské páry, z 12 603 detí je približne 77 % zapísaných do ZŠ s VJM a 4,6 % do ZŠ, pri ktorej nie je možné určiť, či dieťa študuje v maďarčine alebo slovenčine. Pri homogamných pároch Maďarov len zriedkavo nájdeme deti so slovenskou národnosťou, zatiaľ čo ZŠ s VJS navštevuje takmer 18 % detí maďarských manželských párov. Situácia je veľmi podobná aj u kohabitujúcich maďarských párov, v ktorých žije 3 506 žiakov ZŠ (pozri tabuľka č. 3).

Pri heterogamných manželských, či kohabitujúcich pároch podiel detí, ktorým rodičia vybrali ZŠ s VJS je podobne vysoký ako medzigeneračný prenos slovenskej národnosti v týchto rodinách. Interpretáciu výsledkov aj v tomto prípade komplikujú ZŠ, pri ktorých nie je známy jazyk výučby daných detí. Je však zrejmé, že u heterogamných párov, v ktorých je matka Maďarkou, sú deti vo vyššej miere zapísané do ZŠ s VJM vtedy keď je otcom Maďar. V prípade manželských párov je to 24 % oproti 14 %, pri kohabitujúcich pároch 38 % oproti 24 %. Celkovo u heterogamných manželstvách zo 7 813 detí 18,5 % je zapísaných do ZŠ s VJM, kým v heterogamných kohabitáciách z 2 172 detí 30,2 % študuje v maďarčine.

Porovnávajúc jednotlivé skupiny podľa typu cenzovej domácnosti a národnosti rodičov, druhý najvyšší počet žiakov ZŠ predstavujú deti v domácnostiach osamelých matiek maďarskej národnosti (7 603). Z nich 68 % navštevuje ZŠ s VJM a 26 % študuje na ZŠ v slovenčine. Pri takmer 6 % detí nevieme s istotou povedať, či študujú v triede s VJM alebo VJS. V domácnostiach osamelých otcov maďarskej národnosti žije podstatne nižší počet žiakov ZŠ, a to 997. Deti žijúce s otcom, študujú v menšej miere na ZŠ s VJM, je to v podiele 63 %. Tento rozdiel môže byť spôsobený aj vplyvom druhého rodiča, keďže celkovo viac Maďarov si vyberá za svoju partnerku Slovenku, ako Maďariet Slováka.

Tabuľka č. 3: Jazyk vzdelávania dieťaťa v ZŠ podľa národnosti rodičov a typu cenzovej domácnosti v domácnostiach aspoň s jedným rodičom maďarskej národnosti, 2021

Typ cenzovej domácnosti	Národnosť rodičov	Deti podľa vyučovacieho jazyka ZŠ (%)				Spolu (%)	Spolu (abs.)
		VJM	VJS	VJM a VJS	iný		
Manželský pár	maďarský pár	77,4	17,9	4,6	0,1	100,0	12 603
	Maďar — Slovenka	13,7	82,8	3,3	0,2	100,0	4 178
	Slovák — Maďarka	24,1	71,6	4,0	0,4	100,0	3 635
Kohabitujúci pár	maďarský pár	77,4	15,1	7,4	0,0	100,0	3 506
	Maďar — Slovenka	24,4	71,9	3,5	0,2	100,0	1 233
	Slovák — Maďarka	37,8	56,1	6,1	0,0	100,0	939
Osamelý rodič	osamelá matka	68,1	25,8	6,0	0,1	100,0	7 603
	osamelý otec	63,5	29,4	6,8	0,3	100,0	997

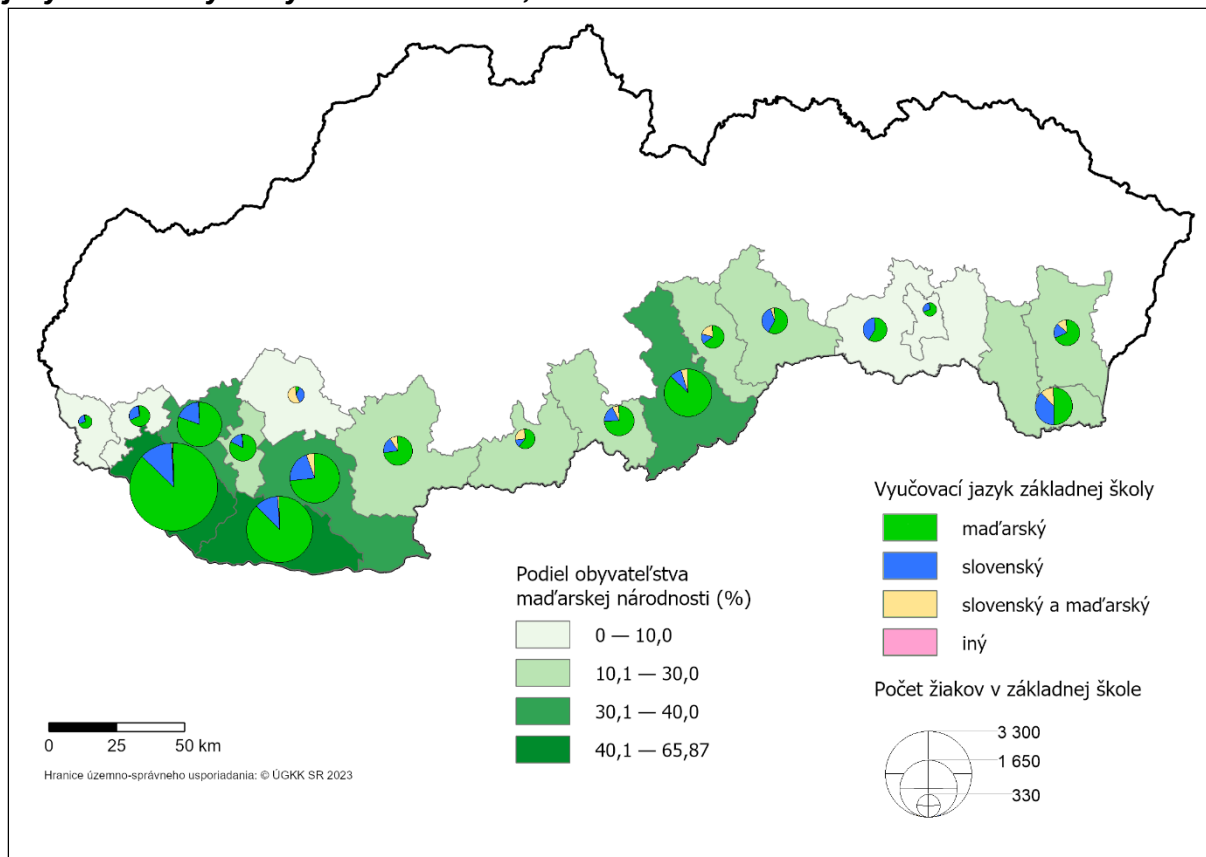
Zdroj: vlastné spracovanie, SODB 2021, CVTI 2020/2021

Treba zdôrazniť, že jednotlivé charakteristiky maďarského obyvateľstva na Slovensku sa líšia od regiónu k regiónu. To platí aj pri výbere ZŠ podľa vyučovacieho jazyka u jednotlivých homogamných, či heterogamných pároch na Slovensku [20, 30]. Inú situáciu a preferencie budú mať Maďari v okrese Dunajská Streda, v ktorom žijú kompaktné ako väčšinové obyvateľstvo, a iné napríklad v okrese Nitra, v ktorom žijú Maďari priestorovo viac rozptýlene, a v menšom podiele v obciach. Na analýzu výberu ZŠ podľa vyučovacieho jazyka pre dieťa na úrovni okresov bolo vybratých 16 južných okresov, v ktorých je podľa súčasného pobytu najvyšší podiel obyvateľov s maďarskou národnosťou (v rozpätí od 4 % do 66 %). K tomuto zoznamu boli pridané ešte mestské okresy Bratislavy a Košíc, spojené do samostatných celkov (mesto Bratislava a mesto Košice), s podielom obyvateľstva maďarskej národnosti 2,4 % a 2,5 %. Predmetom analýzy je teda 18 územných celkov. Ostatné okresy disponujú menším podielom maďarskej národnostnej menšiny ako 1 %.

V rodinách homogamných manželských párov žije 12 603 žiakov ZŠ, z ktorých polovica žije len v troch okresoch južného Slovenska, a to v Dunajskej Strede (3 250), Komárne (1 992) a Nových Zámkoch (1 139). Najmenej z nich žije v meste Košice (97), potom v Bratislave (117) a v okrese Nitra (158). Čo sa týka jazyka vzdelávania žiakov ZŠ homogamných manželských párov, najviac detí študuje v ZŠ s VJM práve v okresoch, v ktorých je zastúpenie maďarskej národnostnej menšiny najväčšie. Sú to okresy Komárno (87,5 %), Rimavská Sobota (87,3 %) a Dunajská Streda (87,1 %). Aj keď je okres Rimavská Sobota na druhom mieste, podiel žiakov ZŠ študujúcich v škole, v ktorej sú triedy s VJM aj VJS, je 4,6 % (čiže v tomto okrese môže študovať podielovo najviac detí homogamných manželských párov v maďarčine). V ostatných okresoch s nižším zastúpením maďarského obyvateľstva je podiel žiakov ZŠ v homogamných manželstvách navštevujúcich ZŠ s VJM podstatne nižší. Na tieto regionálne rozdiely vplyva skutočnosť, či maďarské obyvateľstvo žije kompaktné alebo rozptýlene v priestore [20]. Najnižší podiel detí v homogamných manželstvách navštevujúcich ZŠ s VJM je v okrese Nitra (8,2 %). Ďalších 57,6 % detí študuje v ZŠ, v ktorej je v jednotlivých triedach aj možnosť štúdia v maďarskom jazyku. V tomto okrese žije najpočetnejšia maďarská diaspora na Slovensku [6, 34] a práve v tomto okrese môžeme zaznamenať najvyšší dlhodobý pokles počtu detí v ZŠ s VJM, ktorý ovplyvnil aj existenciu a životaschopnosť škôl s VJM v regióne [30]. Tiež relatívne nízky podiel žiakov ZŠ navštevujúcich školu s VJM zaznamenávame v rodinách

homogamných manželských párov v okresoch Trebišov (49,6 %), Rožňava (57,3 %) a Košice-okolie (57,8 %)⁹.

Mapa č. 1: Žiaci ZŠ v rodinách homogamných manželských párov podľa vyučovacieho jazyka ZŠ vo vybraných okresoch SR, 2021

Zdroj: vlastné spracovanie, SODB 2021, CVTI 2020/2021

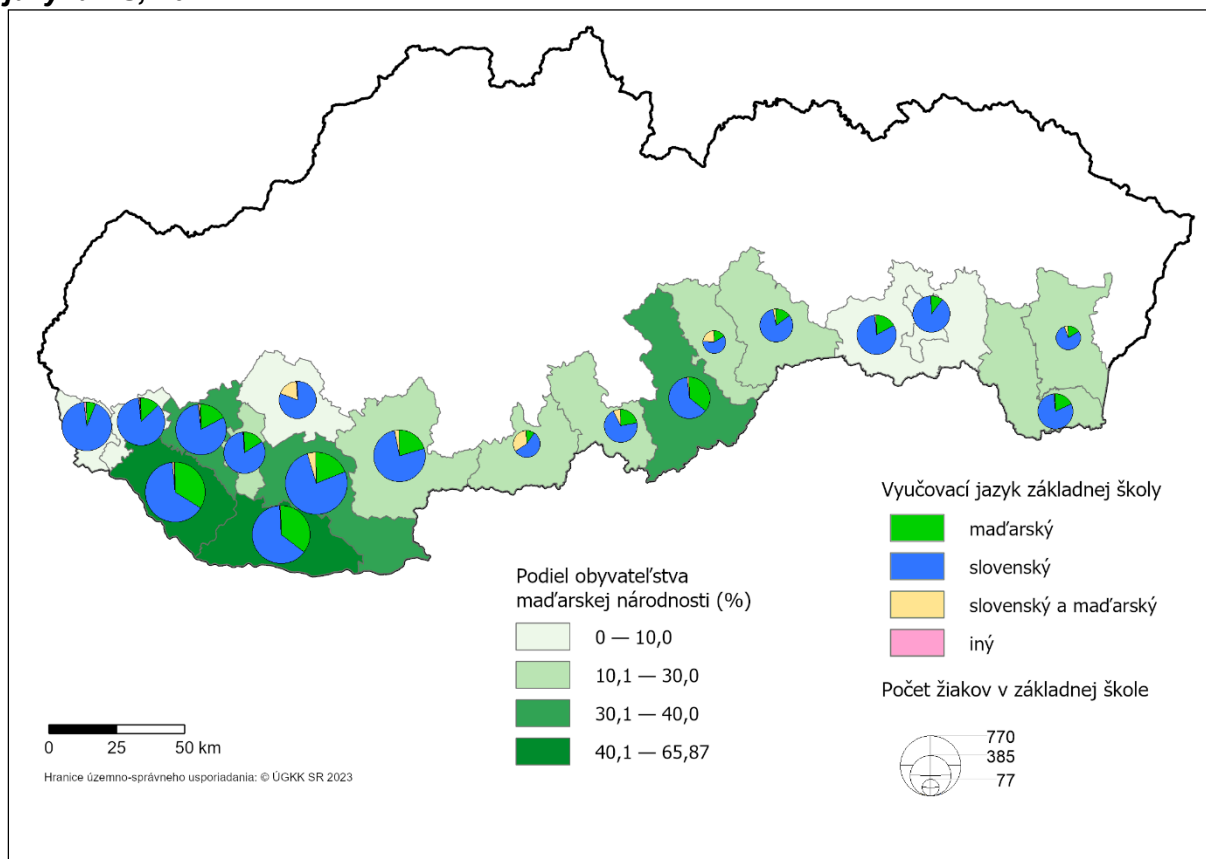
V rodinách heterogamných manželských párov žije 7 813 žiakov ZŠ. Najväčší počet týchto detí žije v okrese Nové Zámky (762), ďalej v okresoch Dunajská Streda (732) a Komárno (697). Tak ako pri homogamných pároch, aj tu môžeme pozorovať jasné regionálne diferencie v kontexte výberu vyučovacieho jazyka ZŠ. Najviac žiakov ZŠ v heterogamných manželstvách navštevuje ZŠ s VJM v okresoch Rimavská Sobota (35,8 %), Komárno (35,4 %) a Dunajská Streda (34,0 %), pričom podiel týchto detí v ZŠ s triedami s VJM aj VJS, je vo všetkých troch okresoch pod 2 %. V okrese Nitra z 304 žiakov ZŠ žijúcich v rodine heterogamných manželských párov, ani jedno dieťa nie je zapísané do ZŠ s VJM (takéto zariadenie je v celom okrese len jedno, v obci Kolíňany)¹⁰. Do školského zariadenia s triedami s VJM aj VJS je zapísaných 19,1 % detí, pričom v slovenčine študuje až 80,3 % detí heterogamných manželov. Menej ako 15 % detí heterogamných manželstiev študuje v ZŠ s VJM ešte v meste Bratislava (6,6 %), v okrese Veľký Krtíš (10,5 % navštevuje ZŠ s VJM, ale 35,1 % školu, v ktorej sa nachádzajú triedy s VJM aj VJS), v meste Košice (11,3 %) a v okrese Senec (13,2 %).¹¹

⁹ Tabuľka v prílohe 1.

¹⁰ Podľa CVTI (2021).

¹¹ Tabuľka v prílohe 2.

Mapa č. 2: Žiaci ZŠ v rodinách heterogamných manželských párov podľa vyučovacieho jazyka ZŠ, 2021

Zdroj: vlastné spracovanie, SODB 2021, CVTI 2020/2021

6. ZÁVER

Príspevok je zameraný na skúmanie medzigeneračného prenosu národnosti a výberu ZŠ podľa vyučovacieho jazyka dieťaťa v rodinách aspoň s jedným rodičom maďarskej národnosti. Údaje použité v tomto príspevku pochádzajú z vyčerpávajúceho zisťovania SODB 2021, pričom jednotlivé závery príspevku sa z veľkej časti zhodujú s výsledkami niektorých doteraz realizovaných výskumov a prieskumov. Zistené výsledky možno zhrnúť v niekoľkých bodoch.

Už na základe viacerých predchádzajúcich štúdií bolo zrejmé, že intenzita medzigeneračného prenosu maďarskej národnosti je omnoho nižšia v národnostne zmiešaných rodinách, zatiaľ čo rodiny čisto maďarských párov majú silnejšie puto k udržiavaniu maďarskej identity. Kým v rodinách homogamných manželských párov má maďarskú národnosť viac ako 93 % detí, v rodinách heterogamných manželských párov je to len 23 % detí. V rodinách heterogamných párov je možné vidieť jasné rozdiely, ak je matka Maďarka alebo Slovenka. V rodinách, v ktorých je matkou Maďarka, je podielovo až dvakrát viac detí maďarskej národnosti. Miera medzigeneračného prenosu národnosti úzko súvisí aj s etnickým prostredím, v ktorom daná rodina žije. Vo všeobecnosti v rodinách heterogamných manželských párov platí pravidlo: čím je podiel skupiny maďarského obyvateľstva v danej obci nižší/vyšší, tým je v rodinách heterogamných manželských párov priamo úmerne nižšia/vyššia miera medzigeneračného prenosu maďarskej národnosti. To znamená, že sa uplatňuje efekt, resp. vplyv majoritného prostredia Slovákov alebo Maďarov v obci. Vplyv majoritného prostredia na menšinu sa zjavne uplatňuje nielen na lokálnej úrovni (majorita v obci),

ale aj na celoštátnej úrovni (skutočnosť, že majoritné obyvateľstvo Slovenska sú Slováci). Tento záver vychádza z faktu, že v skupinách obcí s podielom obyvateľstva maďarskej národnosti nad 50 % miera medzigeneračného prenosu maďarskej národnosti v rodinách heterogamných manželských párov nepresahuje 50 %. Výsledky ukázali aj to, že 15 a viac ročné deti sú v rodinách homogamných či heterogamných párov vo vyššej miere prihlásené k slovenskej národnosti ako deti vo veku 0 – 14 rokov. Presné dôvody sú ťažko identifikovateľné, patria medzi ne hlavne tieto: sčítací formulár v nižšom veku dieťaťa vyplnili rodičia, identita dieťaťa vo vyššom veku môže byť vo väčšej miere ovplyvnená externým prostredím mimo rodiny, u detí vo veku 15 a viac rokov je vyššia miera rekonštruovaných rodín. Vplyv externých faktorov na národnosť dieťaťa žijúceho mimo rodiny je viditeľný pri porovnávaní podielov detí maďarskej národnosti žijúcich v domácnosti s rodičmi a detí mimo rodičovskej domácnosti (graf č. 2). Z porovnania vyplýva, že medzi deťmi homogamných párov Maďarov nežijúcich s rodičmi je menej detí s maďarskou národnosťou (tento rozdiel predstavuje 4,7 p. b.).

Medzi podielom maďarských detí v nižších (0 – 14 rokov) a vyšších (15 a viac) vekových kategóriách teda evidujeme určitý rozdiel, avšak tento rozdiel nie je zásadný¹². Aj na základe týchto výsledkov je možné súhlasiť s tvrdením [23], že pri medzigeneračnom prenose národnej identity je dôležitá skôr skorá socializácia dieťaťa, ktorá predurčuje jeho identitu v dospelosti. Podľa nej práve druhý stupeň socializácie dieťaťa z hľadiska národnej identity (po socializácii v rodinnom prostredí) predstavuje vyučovací jazyk ZŠ. Nedostatkom ukazovateľa výberu vyučovacieho jazyka ZŠ pre dieťa z hľadiska merania asimilácie je, že nepoznáme konkrétne údaje o tom, koľko obyvateľov maďarskej národnosti neštudujúcich vo svojom národnostnom jazyku následne zmení svoju národnosť. Z údajov je síce možné zistiť koľko detí navštevujúcich školu s VJS má slovenskú národnosť¹³, ale nepoznáme kauzalitu medzi národnou identitou dieťaťa a vyučovacím jazykom navštevovanej ZŠ, t. j. dieťa rodičov maďarskej národnosti má slovenskú národnosť v dôsledku jeho socializácie v rodine alebo preto, že chodí do ZŠ s VJS. Z údajov však jednoznačne vyplýva, že v rodinách homogamných aj heterogamných párov navštevuje viac detí ZŠ s VJS ako je detí so slovenskou národnosťou. Napríklad v rodinách homogamných manželských párov Maďarov až 18 % detí navštevuje ZŠ s VJS, pričom celkovo len 2 % detí má slovenskú národnosť. Pri heterogamných manželských pároch 77 % detí navštevuje ZŠ s VJS a celkovo 72 % detí má slovenskú národnosť. Tak ako pri medzigeneračnom prenose národnosti aj pri výbere vyučovacieho jazyka ZŠ pre dieťa môžeme pozorovať určité priestorové diferencie, pričom aj tu platí pravidlo, že v rodinách manželských párov podielovo najviac detí navštevuje ZŠ s VJM v okresoch s najvyšším podielom maďarskej národnostnej menšiny.

Je dôležité poznamenať, že potenciál údajov z SODB 2021 je omnoho väčší. Zahrnutím ďalších údajov do podobných analýz či kombinovaním rôznych premenných dostupných z SODB 2021, sa v budúcnosti môžu ďalej rozšíriť poznatky v tejto oblasti.

¹² V homogamných manželstvách Maďarov a heterogamných manželstvách Maďarky a Slováka majú deti vo veku 15 a viac rokov nižšiu hodnotu v porovnaní s deťmi vo veku 0 – 14 rokov priemerne o 2 p. b.. V heterogamných manželstvách Maďara a Slovenky majú deti vo veku 15 a viac rokov v porovnaní s deťmi vo veku 0 – 14 rokov hodnotu vyššiu o jeden p. b. [17].

¹³ Z 250 žiakov ZŠ so slovenskou národnosťou v rodine homogamných manželských párov dvoch Maďarov až 69 % žiakov navštevuje ZŠ s VJS.

Príloha č. 1: Žiaci ZŠ v rodinách homogamných manželských párov podľa vyučovacieho jazyka ZŠ v okresoch SR, 2021

Okres súčasného pobytu homogamného manželského páru	Deti podľa vyučovacieho jazyka ZŠ (abs.)				Deti spolu (abs.)
	VJM	VJS	VJM aj VJS	iný	
Okres Dunajská Streda	2 832	399	13	6	3 250
Okres Komárno	1 742	236	14	0	1 992
Okres Nové Zámky	832	246	61	0	1 139
Okres Rimavská Sobota	977	90	52	0	1 119
Okres Galanta	791	194	1	1	987
Okres Trebišov	333	258	80	0	671
Okres Lučenec	350	87	35	0	472
Okres Levice	335	87	43	0	465
Okres Šaľa	315	65	3	0	383
Okres Michalovce	242	71	46	0	359
Okres Rožňava	197	130	17	0	344
Okres Košice - okolie	181	131	1	0	313
Okres Revúca	175	39	58	0	272
Okres Senec	162	74	2	1	239
Okres Veľký Krtíš	128	27	60	0	215
Okres Nitra	13	54	91	0	158
Mesto Bratislava	80	35	0	2	117
Mesto Košice	66	31	0	0	97
Ostatné okresy	0	8	3	0	11
Slovensko	9 751	2 262	580	10	12 603

Zdroj: vlastné spracovanie, SODB 2021, CVTI 2020/2021

Príloha č. 2: Žiaci ZŠ v rodinách heterogamných manželských párov podľa vyučovacieho jazyka ZŠ v okresoch SR, 2021

Okres súčasného pobytu heterogamného manželského páru	Deti podľa vyučovacieho jazyka ZŠ (abs.)				Deti spolu (abs.)
	VJM	VJS	VJM aj VJS	iný	
Okres Nové Zámky	146	582	34	0	762
Okres Dunajská Streda	249	472	9	2	732
Okres Komárno	247	446	4	0	697
Okres Levice	118	432	16	0	566
Okres Galanta	95	435	5	3	538
Mesto Bratislava	34	473	0	8	515
Okres Senec	61	394	4	3	462
Okres Šaľa	61	305	2	1	369
Okres Rimavská Sobota	130	227	6	0	363
Okres Košice - okolie	62	288	5	0	355
Okres Nitra	0	244	58	2	304
Mesto Košice	34	267	0	0	301
Okres Trebišov	53	226	3	0	282
Okres Lučenec	58	183	19	0	260
Okres Rožňava	39	205	8	0	252
Okres Veľký Krtíš	18	93	60	0	171
Okres Michalovce	23	106	7	0	136
Okres Revúca	21	71	31	0	123
Ostatné okresy	0	611	10	4	625
Slovensko	1 449	6 060	281	23	7 813

Zdroj: vlastné spracovanie, SODB 2021, CVTI 2020/2021

LITERATÚRA

- [1] ÁRENDÁS, ZS.: Az iskolaválasztás elbeszélései. In: TÁRSADALMI EGYÜTTÉLÉS - A KISEBBSÉGI LÉT DIMENZIÓI. INTERDISZCIPLINÁRIS E-FOLYÓIRAT 2063-6288, 2012, č. 1, s. 14 – 15.
- [2] BALIZS, D.: Mérhető asszimiláció? – Módszerek az etnikai hasonulás nyomkövetésére. In: Földrajzi Közlemények. Budapest: MTA CSFK, 2016, č. 2, s. 135 – 151.
- [3] BÁLINT, A. – VINCZE, L.: Adalékok a felvidéki magyarok iskolaválasztási szokásainak hátteréhez. In: Educatio. Budapest: Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, 2009, č. 1, s. 126 – 129.
- [4] BERRY, J. W.: Acculturation and Adaptation in a New Society. In: International Migration. Kingston (Ontario, Canada): Queen's University, 1992, č. 1, s. 69 – 85.
- [5] BERRY, J. W.: Theories and models of acculturation. In: S. J. Schwartz & J. B. Unger (Eds.): The Oxford handbook of acculturation and health. Oxford: Oxford University Press, 2017, s. 15 – 28.
- [6] BODÓ, B.: Internal Diaspora – Assimilation – Formation of the Internal Diaspora. In: Acta Universitatis Sapientiae. Kluž: Sapientia University Cluj-Napoca, 2010, č. 1, s. 59 – 82.
- [7] BOTÍK, J.: Enkláva a diaspora ako zvláštne formy spoločenstva ľudí. In: Slovenský národopis. Bratislava: Slovenská akadémia vied, 1973, č. 4, s. 495 – 509.

- [8] DAVID, L. S.: Acculturation: conceptual background and core components. In: D. L. Sam & J. W. Berry (Eds.), *The Cambridge handbook of acculturation psychology*. New York: Cambridge University Press, 2006, s. 11 – 26.
- [9] GAŽOVIČOVÁ, T.: Maďarský jazyk a základné školy na Slovensku –národnostné jazykové politiky nepripúšťajú strednú cestu. In: *Varii sunt colores: štúdie o otázkach mnohojazyčnosti, identity a kultúrnej mnohotvárnosti*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2017, s. 13 – 15.
- [10] GILES, H. a kol.: *Towards a theory of language in ethnic group relations*. In: *Language, Ethnicity and Intergroup Relations*. Bristol: University of Bristol, 1977, s. 306 – 348.
- [11] GORDON, M.: *Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion, and National Origins*. New York: Oxford University Press, 1964, s. 276. ISBN 9780195008968
- [12] GYURGYÍK, L.: Asszimilációs folyamatok a szlovákiai magyarság körében. In: *Regio: kisebbség, politika, társadalom*. Pozsony: Kalligram, 2004, č. 1, s. 121 – 150.
- [13] GYURGYÍK, L.: A szlovákiai magyarság demográfiai folyamatai a kilencvenes évektől napjainkig, különös tekintettel az ezredforduló utáni évekre. In: Tóth Károly (szerk.): *Hatékony érdekérvényesítés. A Szlovákiai Magyarok Kerekasztala előadásai dokumentumai*. Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2009, s. 31 – 40.
- [14] GYURGYÍK, L.: Egy csökkenés anatómiája – A szlovákiai magyarság demográfiai folyamatai az 1990-es évektől napjainkig. In: Tóth K. (szerk.), *Nyelvi jogok I.*. Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2013, s. 137 – 149.
- [15] GYURGYÍK, L.: A vegyes házasságok (házasságkötések) alakulása Szlovákiában, különös tekintettel a magyar lakosságra. In: *Fórum*. Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2014, č. 2, s. 21 – 38.
- [16] HUDECOVÁ, A.: Rola otca a rola matky v súčasnej rodine v ére postmodernej spoločnosti. In: *Studia Scientifica Facultatis Paedagogicae Universitas Catholica Ružomberok*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku, 2019, č. 3, s. 9 – 16.
- [17] IVANČÍKOVÁ, L. – PODMANICKÁ, Z. a kol.: *Štatistika v súvislostiach: Rodinné správanie populácie Slovenska*. Bratislava: Štatistický úrad SR, 2023, s. 228. ISBN 978-80-8121-944-3.
- [18] KAPITÁNY, B.: Kárpát-medencei népszámlálási körkép. In: *Demográfia*, 2013, č. 1, s. 25 – 64.
- [19] LAMPL, ZS.: A saját útját járó gyermek – Három szociológiai tanulmány a szlovákiai magyarokról (Dieťa chodiace po vlastnej ceste. Tri sociologické štúdie o Maďaroch na Slovensku). Bratislava: Madách-Posonium, 1999, s. 109, ISBN 80-7089-279-X.
- [20] LAMPL, ZS.: A nemzeti identitás, avagy a magyar márka megőrzése. In: Tóth Károly (szerk.): *Hatékony érdekérvényesítés: A Szlovákiai Magyarok Kerekasztala előadásai és dokumentumai*. Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2009, s. 41 – 50, ISBN 978-80-89249-26-8
- [21] LAMPL, ZS.: *Sociológia Maďarov na Slovensku: 1. zväzok*. Slovenský a Maďar. Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2013, s. 144. ISBN 978-80-89249-68-8
- [22] LAMPL, ZS.: Fontos-e a szlovákiai magyar fiataloknak magyarnak lenni és annak maradni? In: *Külhoni magyar ifjúságkutatás: Metszetek II.*, *Nemzetiségstratégiai kutatóintézet*, 2014, s. 78 – 92.
- [23] LAMPL, ZS.: A szlovákiai magyarok nemzeti identitásának néhány vetülete korcsoportos megközelítésben (Vybrané aspekty národnej identity slovenských

- Maďarov z pohľadu vekových skupín). In: Fórum Társadalomtudományi Szemle, 2015, č. 3, s. 3 – 23.
- [24] LAMPL, ZS.: Príčiny úbytku Maďarov na Slovensku v období 1991-2011. In: Humanum. Varšava: Instytut Studiów, 2016, č. 2, s. 123 – 127.
- [25] LAMPL, ZS.: Magyar szülő egyenlő magyar gyermek? In: Gyermekek kisebbségben: Konferenciakötet a kisebbségben (is) élő gyermekekről. Šamorín: Občianske združenie FutuReg, 2018, s. 17 – 24.
- [26] MAJO, J.: Slováci a Maďari v zmiešaných rodinách. Niekoľko postrehov o reprodukcii etnicít v kontaktnom priestore. In: Časovo-priestorové aspekty regionálnych štruktúr ČR a SR. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2011, s. 69 – 74.
- [27] MAJO, J.: Niekoľko poznámok k fenoménu etnicity v súčasnej slovenskej humánnej geografii. In: Acta Geographica Universitatis Comenianae. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2014, s. 149 – 172
- [28] MARTONYIK, J.: Az etnikai identitás összefüggései a szlovákok és a magyarok kölcsönös felfogásában. In: Fórum Társadalomtudományi szemle, XXI. Ročník. Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2019, č. 4, s. 49 – 60.
- [29] MORVAI, T.: „Duplán teljesít“. Iskolaválasztás Zoborvidéken. In: Kisebbségkutatás, 2013, č. 4, s. 60 – 73.
- [30] MORVAI, T. – SZARKA, L.: A magyar tannyelvű iskolák választása Dél-Szlovákiában. In: Kisebbségkutatás. Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2012, č. 3, s. 536 – 567.
- [31] OČOVSKÝ, Š.: Faktory zmien etnickej štruktúry obyvateľstva na Slovensku v 20. storočí. In: Geographia Slovaca. Bratislava: Slovenská akadémia vied, 1992, č. 1, s. 47 – 54.
- [32] POTOČÁROVÁ, M.: Teória vzťahovej väzby a rodinná výchova. In: Peadaagogica. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2013, s. 85 – 105.
- [33] RÁKÓCZI, K. – TAMÁS, K.: Szülői motivációk a szlovákiai magyar óvodaválasztásban. In: Kisebbségi szemle, 2018, č. 2, s. 31 – 56.
- [34] SÉRA, M.: Motivations Influencing the Choice of School in the Hungarian Language Public Educational Institutions in Zoboralja. In: Acta Universitatis Sapientiae. Cluj-Napoca: Sapientia Hungarian University of Transylvania, 2014, č. 6, s. 79 – 102.
- [35] SZILÁGYI, N. S.: Észrevételek a romániai magyar népesség fogyásáról, különös tekintettel az asszimilációra. In: Magyar Kisebbség, 2002, č. 4, s. 64 – 96.
- [36] SZILÁGYI, N. S.: Az asszimiláció és hatása a népesedési folyamatokra. In: Kiss Tamás (szerk.): Népesedési folyamatok az ezredfordulón Erdélyben, 2004, s. 157 — 234.
- [37] ŠPROCHA, B.: Ethnic Differences in Family Formation and Patterns of Exogamy in Slovakia. In: Hungarian Journal of Minority Studies. Budapešť: Nemzetpolitikai Kutatóintézet, 2019, č. 1, s. 59 – 104.
- [38] TÁTRAI, P.: A demográfiai asszimiláció számszerűsítésének lehetőségei a szlovákiai magyarok 2021-es népszámlálási adatai példáján. In: Kisebbségi szemle. Budapešť: Nemzetpolitikai Kutatóintézet, 2023, č. 3, s. 35 – 70.
- [39] TESKE, R. H. C. – NELSON, B. H.: Acculturation and assimilation: a clarification. In: American Ethnologist. Cambridge: University of Cambridge, 1974, č. 1, s. 351 – 367.
- [40] YINGER, M. J.: Ethnicity: Source of Strength? Source of Conflict?. 1994, s. 510. ISBN 978-0791417980.
- [41] Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

RESUMÉ

Zmena početnosti určitej národnostnej skupiny môže byť spôsobená niekoľkými faktormi. Jedným z týchto faktorov je asimilácia, ktorá je celkovo veľmi ťažko merateľným procesom a existuje niekoľko jej dimenzií, ktoré môžu byť predmetom merania. Odborná verejnosť na Slovensku zaoberajúca sa touto témou používala niekoľko prístupov na odhadnutie intenzity asimilácie maďarskej národnostnej menšiny. V článku sú tieto prístupy, pri ktorých sa použila štatistika vyčerpávajúceho zisťovania, kategorizované do šiestich skupín. Príspevok sa ďalej detailnejšie zaoberá medzigeneračným prenosom národnosti a výberom základnej školy pre deti v rodinách aspoň s jedným rodičom maďarskej národnosti. Predmetom analýzy sú deti národnostne homogamných a heterogamných párov, pričom sa sleduje podiel detí s maďarskou národnosťou z hľadiska ich veku, prítomnosti v domácnosti rodičov, národnosti rodičov, etnického prostredia a vyučovacieho jazyka základnej školy, ktorú tieto deti navštevujú.

RESUME

A change in the size of an ethnic group can be caused by several factors. One of these factors is assimilation, which is generally a very difficult process to measure, and it also has several dimensions that can be measured. Several approaches have been used by experts in Slovakia dealing with this topic to estimate the intensity of assimilation in case of the Hungarian national minority. In this paper, these approaches which have been used in this exhaustive survey, are categorized into six groups. The paper further discusses in more detail the intergenerational transmission of ethnicity and the language choice of primary education for children in families with at least one parent of Hungarian nationality. The subject of the analysis are children of ethnically homogamous and heterogamous couples, while monitoring the share of children with Hungarian nationality in terms of their age, presence in the parents' household, parents' nationality, ethnic background and the language of instruction of the primary school attended by these children.

PROFESIJNÝ ŽIVOTOPIS

Mgr. Kristián Óvári absolvoval magisterské štúdium na Katedre ekonomickej a sociálnej geografie, demografie a územného rozvoja na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského. V Štatistickom úrade SR pôsobí od roku 2021, kde sa v projekte SODB 2021 venoval metodike integrácie databáz z administratívnych zdrojov údajov. V súčasnosti sa na projekte podieľa hlavne dátovými analýzami a prípravou podkladov na disemináciu výsledkov.

KONTAKT

kristian.ovari@statistics.sk